

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΝ "ΠΑΙΔΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ"

Ἄπρίλιος 1938

ΕΤΟΣ Β' ΑΡ. 5. — ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ 4—ΤΙΜΗ ΔΡ. 10

ΑΘΗΝΑΙ

της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

λοῦν συγκινήσεις μὲ τὰ τόσο πλούσια κινητικὰ συνακόλουθὰ τους (φυσιολογικά καὶ διαγωγῆς), ὅλα αὐτὰ εἶναι βιβλία ποῦ σπρώχνουν τὰ παιδιά στὸ ἀστυνομικὸ ἀνάγνωσμα μὲ τὴ δυνατὴ συναισθηματικὴ διεγερση, τὴ ζωντανὴ κινηματογραφικὴ ἔκθεση, τὴν ἐντονη ἐνεργητικότητα τῶν τύπων του.

Καὶ θὰ ἦσαν πέρα γιὰ πέρα κατακτημένα τὰ παιδιά μας ἀπὸ τὸ ληστρικὸ, ἐγκληματικὸ, ἀστυνομικὸ ἀνάγνωσμα, ἂν δὲν ἤθελε ἀντιδράσει τὸ «π α ι δ ι κ ὸ» βιβλίον ὅπως ὁ Ρο-

βινώνας, Τὸ Καλύβι τοῦ Μπάρμπα Θωμά, ὁ Χάρης τοῦ Θεαγένη, τὸ Παρκαμῦθι, δίχως ὄνομα καὶ τόσα ἄλλα ξένα καὶ ἰδικὰ μας, ποῦ κοντὰ στ' ἄλλα τους προσόντα, στὴν ἀνώτερη ἔμπνευσή τους, στὴ χρησιμότητα τοῦ θέματός τους, στὴ λογοτεχνικὴ τους ἀξία, προκαλοῦν ἰσορροπημένη συγκίνηση καὶ ἱκανοποιοῦν μέσα στὰ ὄρια τοῦ πιθανοῦ τὴν ἀνικανοποίητη κινητικότητα τοῦ παιδιστοῦ.

(Τὸ τέλος τοῦ ἐρχόμενου)

Π. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΣ

Πάνου Παπασταμάτη Δημοδιδασκάλου

Βαδύτερη εξέταση τῆς μεθόδου Decroly ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ Νέου Σχολείου

Στὸ τεύχος τῆς «Παιδαγωγικῆς» 22·23·24 ἔγραψα ἓνα ἄρθρο μὲ τὸν τίτλο «Ἡ μέθοδος Decroly κάτω ἀπὸ τὸ φακὸ τοῦ Νέου Σχολείου». Στὸ ἄρθρο αὐτὸ μοῦ ἔκαμαν τὴν τιμὴ ν' ἀπαντήσουν οἱ διαλεχτοὶ συνάδελφοι κ. κ. Γ. Σ. Δάνος καὶ Χάρης Πάτσης. Στὴν ἀπάντησή τους προσπάθησαν ν' ἀποδείξουν πὼς ἡ μέθοδος τοῦ Νέου Σχολείου γιὰ τὴν Α' ἀνάγνωση εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴ μέθοδο Decroly καὶ τοῦτο γιατί καὶ οἱ δύο ἀκολουθοῦν τὴν ἀρχὴ τῆς «ὀλικῆς λειτουργίας». Μὰ ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ἀπορρόφησε καὶ ἰδιαίτερα τὸν κ. Δάνο στὸ ἄρθρο του, εἶναι ἡ προσπάθειά τους νὰ γκρεμίσουν καὶ τὰ πέντε μειονεχτήματα, ποῦ ἀπόδωσα ἐγὼ στὴ μέθοδο Decroly. "Ἐτοι ἀφοῦ γκρεμίστηκαν καὶ τὰ πέντε μειονεχτήματα τῆς μεθόδου αὐτῆς ἐβγήκε ἡ μέθοδος Decroly σὺν κάτι τὸ ἀδιαπέραστο, σὺν κάτι τὸ ἀπόλυτο. Γράφοντας ἐγὼ στὸ τεύχος 22 - 23 - 24 γιὰ τὴ μέθοδο τοῦ Νέου Σχολείου ἔλεγα: «Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς τίποτε στὸν κόσμον δὲν εἶναι ἀπόλυτο». Καὶ παρακάτω ἐξακολουθοῦσα. «..... Δὲ δίνω στὸ δασκαλικὸ κοινὸ πρωτότυπες ἀπόψεις πάνω στὸ πρόβλημα τῆς Α' ἀνάγνωσης».

Δὲ θὰ ἦτανε ὁμοῦς ἀσκοπιό, οὔτε ἀνώφελο νὰ παρεκκορυθῆσουμε τὴ μελέτη τοῦ κ. Δάνου καὶ νὰ τὴν ἐξετάσουμε—ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή μας φυσικά—ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ Νέου Σχολείου.

Στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης του ὁ κ. Δάνος μοῦ ἀμφισβητεῖ τὸν τίτλο τοῦ ἀρθροῦ μου. Δὲ βρῖσκει, λέει, περιεχόμενον ἀνάλογο μὲ ὅ,τι γράφτηκε κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο αὐτόν. Μὰ ἂν ἔβαλα τὸν τίτλο αὐτόν στὸ ἄρθρο μου, τὸ ἔκαμα μὲ τὴν πείση, πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ μπεῖ ἄλλος τίτλος πρὸ προσαρμωμένος οἰς ἀπόψεις μου. Τὸ θέμα τοῦ ἀρθροῦ μου ἦταν: «Πὼς βλέπει τὸ Νέο

Σχολεῖο τὴ μέθοδο Decroly κάτω ἀπ' τὸ δικὸ του φακὸ», καὶ ὄχι ἡ συνολικὴ μέθοδος.

*Ἐπειτα προχωρώντας ὁ κ. Δάνος βρῖσκει πὼς τὸ 1ο καὶ τὸ 5ο μειονεχτήμα στὴ μέθοδο τοῦ Decroly⁽¹⁾ ποῦ παράθεσα στὸ ἄρθρο μου⁽²⁾ ὀφείλονται σὲ παρανόησή μου. Διαβεβαιῶνω τὸν ἀγαπητὸ συνάδελφο πὼς αὐτὰ ἴσα-ἴσα εἶναι τὰ οὐσιαστικὰ μειονεχτήματα τῆς μεθόδου Decroly. Θὰ προσπαθῆσω ν' ἀποδείξω τὴν οὐσιαστικότητά τους.

*Υποστηρίζει ὁ κ. Δάνος πὼς «οἱ φράσεις ποῦ γράφονται στὶς ταινίες βγαίνουν ἀπὸ τὸ ἐξεταζόμενον κέντρο ἐνδιαφέροντος. Καὶ τὸ κέντρο αὐτὸ ἔγινε βίωμα τοῦ παιδιοῦ». "Ἄς ἴσοῦμε ὁμοῦς τί εἶναι πραγματικὰ αὐτὰ τὰ κέντρα ἐνδιαφέροντος, ὅπως αὐθαίρετα τὰ ὀνόμασαν; Κέντρα ἐνδιαφέροντος εἶναι μεγάλες ἐνότητες ποῦ θὰ ἐξετασθοῦν ἀπὸ τὰ παιδιά. Δημιουργήθηκαν, ἐτοιμάστηκαν οἱ ἐνότητες αὐτές ἀπὸ τὸ δάσκαλο μὲ βάση τίς ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ, ὅπως λένε. Γιὰ νὰ νιώσουμε καλύτερα ἄς μποῦμε μέσα στὴν τάξη. Ἄπὸ πρῖν ἔχομε ἐμεῖς οἱ δασκάλοι καταστρώσει τὸ κέντρο ἐνδιαφέροντος, ποῦ θὰ ἐξετάσουμε μὲ τὰ παιδιά. Ἄπαραίτητο, νομίζω, εἶναι νὰ προσθέσω πὼς «κέντρο ἐνδιαφέροντος» ὀνομάστηκε ἀπὸ μᾶς, χωρὶς νὰ εἴμαστε ὁμοῦς βέβαιοι πὼς θὰ εἶναι καὶ πραγματικὰ ἐνδιαφερικὸ γιὰ τὰ παιδιά. Ἄρχιζομε τὴν ἐξέταση τοῦ κέντρου ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὴν αὐθόρμητη διήγηση τοῦ παιδιοῦ. Τώρα ποιὸς μπορεῖ νὰ μᾶς βεβαιώσει πὼς αὐτὸ ποῦ ἐξετάζεται εἶναι ἀ-

1. Κοίταξε «Παιδαγωγικὴ» Χρονιά Β, τεύχος 1—2, μελέτη κ. Δάνου, σελ. 48.

2. Κοίταξε «Παιδαγωγικὴ» Χρονιά Α', τεύχος 22—24, σελ. 308—312.

ληθινό «βίωμα» του παιδιού, απ' όπου θα βγῆ ἡ φράση γιὰ τὴν ἀνάγνωση; Ἄν θυμηθοῦμε τὴ μεγάλη ψυχολογικὴ ἀλήθεια, πὼς ὑπάρχουν ψυχικὲς διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ παιδιά, θὰ διαπιστώσουμε τοῦτο: Κι ἂν εἶναι βίωμα τοῦ ἑνὸς παιδιοῦ, δὲν εἶναι βίωμα τοῦ ἄλλου, τοῦ τρίτου, τοῦ τέταρτου κ.λ.π. Κι ἀφοῦ ἡ ἕλη, ποῦ δίνει τὸ ἀψυχολόγητο—γιατὶ ἐπεβλήθημε ἐκ τῶν ἄνω—κέντρο ἐνδιαφέροντος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι βίωμα ὄλων τῶν παιδιῶν, καταλήγουμε στὸ ὅτι ἡ φράση ποῦ θὰ γραφεῖ στὴν ταινία ἀναγκαστικὰ δὲν θὰ πηγάζει ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ κόσμο, ἀπὸ τίς πραγματικὲς ἀνάγκες τοῦ κάθε παιδιοῦ, παρὰ ὁ δάσκαλος ἔβαλε τὴ σφραγίδα του στὴ φράση αὐτὴ, ποῦ βγῆκε ἀπὸ τὴ διήγηση ἑνὸς παιδιοῦ καὶ γράφεται στὴν ταινία. Ἄς διαβάσουμε μιὰ πρόταση ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο τοῦ συναδέλφου κ. Γιαννέλη(1). «Δυὸ ὄλομαυρα κοράκια μὲ τὰ μυτερά ράμφη τους ξεφώνισαν τρεῖς φορές κι ὕστερα λούφαξαν». Ἀπὸ τὴ φράση αὐτὴ μπορεῖ νὰ κῶσει ὁ ἀμερόληπτος ἀναγνώστης, ἂν ὀλοκληρωτικὰ ἡ φράση αὐτὴ πηγάζει ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ κόσμο τοῦ παιδιοῦ. Μὰ κι ἂν ἡ φράση αὐτὴ εἶναι βίωμα τοῦ ἑνὸς παιδιοῦ δυὸ ἄλλα δὲ θὰ εἶδαν διόλου κοράκια.

Μὰ κι ὁ ἴδιος ὁ κ. Δάνος νὰ τί γράφει(2) «..... ὁ δάσκαλος τῆς Α' τάξης εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὸ φτιάξιμο τῶν φράσεων. Λέει κάθε βράδυ τίς φράσεις ἢ τὴ φράση, ποῦ χρειάζεται—ἐπαναλαμβάνω πὼς ἡ σχολικὴ ἐργασία εἶναι ὀργανωμένη—στὴ διεύθυνση τοῦ σχολείου καὶ αὐτὴ φροντίζει καὶ τίς τυπώνει». Δηλαδὴ ἀπὸ τὸ βράδυ ἐτοιμάζονται οἱ φράσεις, ποῦ θὰ δοθοῦν τὴν ἐπόμενη ἡμέρα στὰ παιδιά. Καὶ ἂν ἡ αὐθόρμητη διήγηση τῶν παιδιῶν εἶναι ἀσχετὴ μὲ τὴ φράση, ποῦ ἐτοιμάστηκε ἀπὸ τὸ βράδυ; Μὰ ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ γίνῃ ἡ φράση ποῦ «χρειάστηκε» ὁ δάσκαλος! Νὰ πόσο σεβόμεστε τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ! Ἀπὸ τὸ βράδυ προεξοφλοῦμε λοιπὸν τὴν πρωινή του ἐπιθυμία. Καὶ δὲ μοιάζει αὐτό, ἔστω καὶ λιγάκι, μὲ τίς ἀπαντήσεις, ποῦ γράψαμε ὄντας διδασκάλιστές; Γράψαμε τὴν ἐρώτηση καὶ γράψαμε καὶ τὴν ἀπάντηση τοῦ παιδιοῦ. Προεξοφλοῦσαμε τὴν ἀπάντησή του. Κι ἐδῶ προεξοφλοῦμε τὴν πνευματικὴ τροφή του. Σὰ νὰ λέμε: Δὲν ξέρω οὐ τί θὰ πεῖς αὔριο, ἐγὼ ἀπόψε σοῦ ἐτοίμασα τὴ φράση. Κι ἔπειτα λέμε, πὼς ξεκινᾶμε ἀπὸ τὸ παιδί, ἀπὸ τὰ βιώματα τοῦ παιδιοῦ. Κι αὐτὸ γίνεται ἐκεῖ ὅπου ἡ σχολικὴ ἐργασία εἶναι ὀργανωμένη. Τί νὰ γίνετο, Θεέ μου! στὸν τόπο μας ὅπου—καθὼς πιστεύεται τουλάχιστο—ἡ σχολικὴ ἐργασία δὲν εἶναι ὀργανωμένη;

3. Κοίταξε «Παιδαγωγικὴ» Χρονιά Α', σελ. 305—308 καὶ Χρονιά Β', τεῦχος 1-2, σελ. 54—60.

4. «Παιδαγωγικὴ» Β', σελ. 51.

Τὸ ἴδιο διαπιστώνουμε καὶ στὸ βιβλίον τοῦ κ. Πάτση «Ἡ πρώτη ἀνάγνωση καὶ γράφή μὲ τὴν ἰδεοπτικὴ μέθοδο Decroly». Στὴ σελίδα 94 μᾶς λέει: «Σήμερα ἐθεώρησα πὼς ἀρκετὰ ἔχει προπαρασκευασθεῖ τὸ ἔδαφος γιὰ ν' ἀρχίσω τὴ διδασκαλίαν τῆς ἀνάγνωσης». Κι ὅλα αὐτὰ γίνονται στίς 13 Ὀκτώβρη, τίς πρώτες δηλαδὴ ἡμέρες τῆς σχολικῆς χρονιάς, ποῦ μπορεῖ νὰ εἰπεῖ κανεὶς, πὼς τὰ παιδιά δὲν καλομαζεύτηκαν ἀκόμη στὸ σχολεῖο. Ὁ κ. Πάτσης δὲν περίμενε νὰ γεννηθεῖ στὸ παιδί ἀναγνωστικὴ ἐσώψυχη ἀνάγκη, νὰ ζητήσει αὐθόρμητα τὸ παιδί νὰ διαβάσει καὶ νὰ γράψῃ, πράγματα ποῦ τόσο πολὺ θαυμάζει καὶ ἐγκωμιάζει στὸ βιβλίον του, παρὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος «ἐθεώρησε» πὼς ἦταν πιά κάρρος. Σὰ νὰ ἔλεγε στὸ παιδί: «Παιδί μου, τώρα θέλεις δὲ θελεῖς θὰ διαβάσεις; ἐγὼ διαπίστωσα πὼς εἶναι πιά καιρὸς». Καὶ λέγεται αὐτὸς σεβασμὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ παιδιοῦ.

Ὁ κ. Δάνος προχωρώντας μᾶς λέει πὼς τὸ σχολικὸ περιβάλλον εἶναι ὀργανωμένο σύμφωνα μὲ τὸ κέντρο, ποῦ ἐξετάζουν τὰ παιδιά. Κι αὐτὸ γίνεται γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παραιτητικότητος καὶ τῆ συγκράτησης καὶ πρόκληση τοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐδῶ βρισκόμε σ' ἀληθινὰ ἀντιλήψεις, ποῦ δὲ συμβιβάζονται οὔτε μὲ τὸν ἐνιαῖο ψυχικὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ, οὔτε μὲ τὴ λειτουργικὴ Ψυχολογία. Γιατὶ ἡ παρατηρητικότης δὲν ἀναπτύσσεται, ἂν ὀργανωθεῖ τὸ σχολικὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ, παρὰ ἂν τὸ σχολεῖο ἱκανοποιεῖ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκη τοῦ παιδιοῦ γιὰ παρατήρηση, ὅταν αὐτὴ παρουσιάζεται. Πόσες φορές βρισκόμαστε σὲ νέα περιβάλλοντα καὶ γερὰ ὀργανωμένα, μὰ τίποτε δὲν παρατηρήσαμε, γιατί δὲ μᾶς γεννήθηκε ἡ ἐσώψυχη γι' αὐτὸ ἀνάγκη; Κάτι παρόμοιο δὲν ἔκανε καὶ τὸ Παλιὸ Σχολεῖο; Ἐὰ βάζει νὰ παραιτηθοῦν(3) χωρὶς νὰ ἔχουν ἀπὸ προτύτερα καμμιά περιέργεια.

Μὰ ἡ ἀντιψυχολογικὴ βάση τῶν κέντρων ἐνδιαφέροντος δὲ σταματᾷ ὡς ἐδῶ. Προχωρεῖ καὶ ὡς τὸ λεπτό ψυχολογικὸ ζήτημα τοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὁ κ. Δάνος πιστεύει πὼς μὲ τὴν ὀργάνωση τοῦ σχολικοῦ περιβάλλοντος προκαλοῦμε καὶ συγκρατοῦμε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ. Εἶναι ὁμῶς γνωστὸ, πὼς ἡ ἐξέταση τοῦ κέντρου ἐνδιαφέροντος θὰ βαστάξει καὶ ἐβδομάδες. Καὶ δὲ διατρέχουμε ἔτσι τὸν κίνδυνον, τὸ παιδί, ποῦ τόσο ἀγαπᾷ τὴ μεταλλαγὴ νὰ πληῖξει καὶ ἀπὸ τὴ δεύτερη τρίτη ἡμέρα ὅλο «τὸ περιβάλλον αὐτό» νὰ τὸ ἀντικρύζει χωρὶς συναίσθημα; Καὶ ἐσωτερικὰ σπρωχνόμενον, ἀναγκαστικὰ θὰ ζητήσει καινούργιον κόσμον λιγώτερον πληκτικόν, γιὰ ν' αὐτοδιατθεῖ. Τὸ περιβάλλον δὲν ἀποκλείεται καθόλου νὰ μὴ συγκινεῖ τὸ παιδί. Καὶ ἀφοῦ δὲ θὰ ὑπάρχει συγκίνηση,

5. Κοίταξε «Σχολεῖο καὶ Παιδί» John Dewey, μετάφρ. Κ. Α. Σωτηρίου, σελ. 24.

δὲν ὑπάρχει καὶ ἐνδιαφέρο. «...Τέλος καὶ τὸ ἐνδιαφέρο ἔχει καὶ τὴ συναισθηματικὴ τοῦ πλευρά» (1).

Ἐπειτα ὁ κ. Δάνος μᾶς λέει: Ὁ Decroly πιστεύει πῶς ἐκεῖνο, ποῦ προκαλεῖ καὶ συγκρατεῖ τὸ ἐνδιαφέρο τῶν παιδιῶν εἶναι ὅ,τι πέφτει στὴν ἀντίληψή τους, στὶς αἰσθήσεις τους». Καθόλου δὲ μοῦ φαίνεται αὐτὸ λογικὸ, μὰ οὔτε καὶ ψυχολογικὸ. Γιατί τὸ ἐνδιαφέρο τοῦ παιδιοῦ πρέπει ψυχολογικὰ ν' ἀκολουθήσει τὰ τρία χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Πρέπει νὰ κλείνει κάτι τὸ δυναμικὸ, ἀκόμη τὸ ἐσωτερικὸ εἶναι τοῦ παιδιοῦ ν' ἀποδίνει κάποια ἀξία σ' ἕνα ὠρισμένο ἀντικείμενο, ποῦ θὰ τοῦ προκαλέσει τὸ ἐνδιαφέρο καὶ τελευταίᾳ νὰ ὑπάρχει συναισθημα, καθὼς καὶ παραπάνω ἀνάφερα. Δὲν εἶναι λοιπὸν σωστὸ νὰ δεχόμεστε ἀβασάνιστα τὴν ἀποψη τοῦ Decroly, πῶς προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρο τῶν παιδιῶν, ὅ,τι πέφτει στὶς αἰσθήσεις τους. Εἶναι ἀνάγκη νὰ συνυπάρχουν οἱ τρεῖς παραπάνω παράγοντες γιὰ νὰ γεννηθεῖ τὸ γνήσιον ἐνδιαφέρο. Γιατί στὶς αἰσθήσεις τοῦ παιδιοῦ πέφτουν χίλια δυὸ πράγματα χωρὶς νὰ δείχνει γι' αὐτὰ κανένα ἐνδιαφέρο. Μάλιστα μπορούμε νὰ εἰποῦμε, πῶς εἶναι καὶ πράγματα ποῦ πέφτουν στὶς αἰσθήσεις τῶν παιδιῶν καὶ ὄχι μόνον ἐνδιαφέρο δὲν προκαλοῦν παρά καὶ τὰ ἀποστρέφονται καὶ τοὺς γίνονται μισητά.

Παρακάτω στὸ ἀρθρο τοῦ κ. Δάνου διαβάζουμε Ὁ Decroly ὀργανώνει τὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ ἔτσι ποῦ νὰ βρῆται σ' αὐτὸ ὅλα τὰ κατάλληλα κεντρίσματα γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν καλῶν του κλίσεων καὶ ἱκανοτήτων..... Ἄλλα σὰν βιολόγος δὲ δέχεται τὰ τεχνητὰ ἐνδιαφέροντα». Ἐδῶ μᾶς τονίζει πῶς πρέπει νὰ ὀργανώσουμε τὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ ἀνάλογα μετὰ τὰς ἀνάγκες του. Καὶ ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ποῦ θὰ μπορέσει νὰ τὸ κάμει αὐτό, χωρὶς ν' ἀδικήσει παιδιὰ; Τάχα ὅλα τὰ παιδιὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ἔχουν τὶς ἴδιες ἀνάγκες; Καὶ εἶναι εὐκόλο μὲ μιά ὀργάνωση σχολικοῦ περιβάλλοντος νὰ ἱκανοποιήσουμε τὸς ἀνάγκες καὶ νὰ συγκρατήσουμε διαφέροντα μὲ πράγματα ποῦ δὲ συγκινοῦν τὰ παιδιὰ, παρὰ ἐπεβλήθησαν μὲ κάποια βάση βέβαια γενική, ποῦ ὁμοῦς ἀναγκαστικὰ ἰσοπεδώνει καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν κάθε ἀτομικότητα; Ἐπειτα πῶς συμβιβάζεται νὰ μὴ δέχεται ὁ Decroly τὰ τεχνητὰ ἐνδιαφέροντα, ἀφοῦ ἕνα τέτοιο στὴ βάση κυνηγᾷ μετὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ περιβάλλοντος τοῦ παιδιοῦ; Ἡ ὀργάνωση τοῦ σχολικοῦ περιβάλλοντος ποιὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ ἔχει; Ἀναντίρρητα τὴν τεχνητὴ διεγερση διαφέροντος. Ἡ ὀργάνωση δηλαδὴ παίζει τὸ ρόλο τῶν ἐρεθισμάτων. Μὰ ἕνα ἐνδιαφέρο τότε μόνον μπορούμε νὰ τὸ ὀνομάσουμε φυσικὸ, ὅταν δημιουργιέται ἐσῶψυχα ἀπὸ ἀνάγκες μᾶς βιολογικὰς, χωρὶς ἐπιβολὰς καὶ ἐξωτερικὰς πιέσεις.

Τὸ δεύτερο μειονέκτημα, πῶς δηλαδὴ τὸ κέντρο τῆς δουλειᾶς πέφτει στὸ δάσκαλο, τὸ βρῆκει ὁ κ. Δάνος ἀνεδαφικὸ. Γιατί εἶναι μειονέκτημα λέει, καὶ τῆς μεθόδου τοῦ Νέου Σχολείου.

Πρῶτα πρῶτα ἔχω νὰ παρατηρήσω, πῶς ἂν εἶναι μειονέκτημα καὶ γιὰ τὴν μέθοδο τοῦ Νέου Σχολείου αὐτὸ δὲ θὰ εἰπεῖ πῶς δὲν εἶναι μειονέκτημα τῆς μεθόδου τοῦ Decroly. Τὸ πραγματικὸν εἶναι πῶς εἶναι μειονέκτημα. Μὰ καὶ ἂν εἶναι μειονέκτημα τῆς μεθόδου τοῦ Νέου Σχολείου εἶναι ὅμως ἀρκετὰ ἐλαφρότερο. Μὲ λιγώτερη ἐκταση καὶ ἐλάχιστη ἔνταση. Κι αὐτὸ γιὰ τὸ Νέον Σχολεῖο δὲν θὰ ἐτοιμάσει ὁ δάσκαλος τὶς φράσεις ἀπὸ τὸ βράδυ(2), παρὰ μὲ συνεργασία τῶν παιδιῶν καὶ σὲ συζήτησιν μ' αὐτὰ θὰ γράψει τὶς ἐτικέτες στὰ πράγματα, ποῦ βρίσκονται μέσα στὴ σχολικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ, ἔτσι ποῦ καὶ τὸ παιδί θὰ πάρει μέρος καὶ δὲ θὰ μείνει βουβό, ὅπως θὰ μείνει, ἂμπα ὁ δάσκαλος τὸ πρῶτον τοῦ παρουσιάσει μερικὰς φράσεις ἐτοιμασμένες ἀπὸ τὸ βράδυ.

Προχωρώντας ὁ κ. Δάνος καὶ γκρεμίζοντας ὅλα τὰ μειονεκτήματα τῆς μεθόδου τοῦ Decroly μᾶς λέει, πῶς τὸ μειονέκτημα, πῶς ἡ μέθοδος Decroly δὲ μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστεῖ σὲ τάξη ποῦ ἔχει πάνω ἀπὸ 20 - 25 παιδιὰ, εἶναι φαινομενικὸν. Ἄλλα τὸ «φαινομενικὸν» αὐτὸ μειονέκτημα ὁ ἴδιος ὁ κ. Δάνος τὸ κάνει πραγματικὸν. Γιατί λέει: «Πρῶτα πρῶτα κατὰ τὸν Decroly κάθε τάξη δὲν πρέπει νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ 20 - 25 παιδιὰ». Δηλαδὴ ὁ Decroly ἔκαμε τὴν μέθοδόν του γιὰ 20 - 25 παιδιὰ. Ὅταν ὁμοῦς μιά μέθοδος εἶναι καμωμένη ἀπὸ τὸ μεγάλο δημιουργὸ τῆς γιὰ 20 - 25 παιδιὰ καὶ ἐμεῖς λέμε πῶς τὴν ἐφαρμόζουμε σὲ 90, σὲ 120, σὲ 100, σὲ 107(3), δὲν δημιουργοῦμε μειονέκτημά της; Κανένας, φαντάζομαι, καλόπιστος συζητητῆς δὲ θ' ἀρνηθεῖ πῶς αὐτὸ εἶναι μειονέκτημα. Ἄν εἶναι μικρὸ ἢ μεγάλο δὲν τὸ ἐξετάζω. Ἐξετάζω μόνον ἂν εἶναι μειονέκτημα.

Τὸ πραγματικὸν αὐτὸ μειονέκτημα ἀνάγκασε τὸν κ. Δάνο νὰ πλουτίσει τὴν μέθοδο Decroly καὶ μὲ ἕνα ἄλλο μειονέκτημα. Νὰ τί γράφει: «... ἂς μὴ φτιάχνει μιά φράση γιὰ τὸ καθένα χωριστὰ, παρὰ μιά μόνον γιὰ τὸ κάθε τραπέζι ἢ θρανίον ἢ ἂς χρησιμοποιεῖ καὶ τὶς πλάκες τους, ὅπως ἔκανα ἐγώ». Μ' ἂν φτιάσομε μιά φράση γιὰ τὸ κάθε θρανίον ἢ τραπέζι, τότε σίγουρα μερικὰ παιδιὰ δὲ θὰ πάρουν εἰδηση γιὰ τὴν μορφή τῆς φράσης. Γιατί ἡ δὲ θὰ τὴν ἴδουν διόλου ἢ ἂν τὴν ἴδουν, θὰ τὴν ἴδουν ἐπιπόλαια. Γιὰ νὰ ἐντυπωθεῖ ὁμοῦς ἡ φράση στὸ παιδί πρέπει νὰ τὴν ζεῖ, νὰ τὴν αὐτοσυναστρέφεται, νὰ τοῦ γίνῃ χτήμα τοῦ, ὅπως τὸ μολόβι τοῦ ἢ ἡ σάκκα τοῦ. Ἄλλα

7. Κοίταξε ἀρθρο τοῦ κ. Δάνου «Παιδαγωγική» Β', τευχ. 1-2, σελ. 51.

8. Κοίταξε ἀπαντητικὸ ἀρθρο τοῦ κ. Πάστη «Παιδαγωγική» Β', τευχ. 1-2, σελ. 64.

6. Κοίταξε «Σχολεῖο καὶ Παιδί» John Dewey, μετὰφρ. Κ. Δ. Σωτηρίου, σελ. 66.

μ' αὐτὸν τὸν κολοβό—ἄ; τὸν ὀνομάσουμε ἔτσι—τρόπο, ποῦ προτείνει ὁ κ. Δάνος, μερικὰ παιδιὰ δὲ θὰ ἔχουν διόλου φράσεις, γιατί δὲν ἔγιναν ὅσες εἶναι καὶ τὰ παιδιὰ. Μὰ κι ἂν χρησιμοποιήσουμε τίς πλάκες, τὸ μειονέκτημα γιγαντώνεται. Πρῶτα πρῶτα ἂν ἔχει ὁ δάσκαλος 80 παιδιὰ, πρέπει νὰ γράψει τὴ φράση σὲ 80 πλάκες. Μεγάλη ἀλήθεια οἰκονομία χρόνου! Μὰ κι ὅταν τίς γράψει θὰ μείνει ἡ φράση στὴν πλάκα, γιὰ νὰ τὴ ζεῖ τὸ παιδί καὶ νὰ τοῦ γίνει πνευματικὸ χτέμα; Σίγουρα ὄχι, γιατί ἡ πείρα μᾶς δίδαξε, πὼς ὅ,τι εἶναι γραμμένο στὴν πλάκα τὸ πρῶτὸ τὸ ἀπόγευμα ἢ θὰ ἔχει μουντζουρωθεῖ ἢ θὰ ἔχει σβυστεῖ ὁλότελα. Ἐπειτα τὸ παιδί καὶ γιὰ ἄλλες ἀνάγκες θὰ χρησιμοποιήσει τὴν πλάκα του. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γράψει τὴ φράση σ' αὐτὴ καὶ νὰ στέκεται μετὰ νὰ τὴν παρακολουθεῖ σὰν κόρη τοῦ ματιοῦ του, μὴν σβυστεῖ.

Ἐξακολουθώντας ὁ κ. Δάνος τὴν ὑποστήριξη τῆς μεθόδου Decroly, μᾶς λέει πὼς ἡ μέθοδος τοῦ Νέου Σχολείου εἶναι ἡ συνολικὴ μέθοδος τοῦ Βέλγου παιδαγωγοῦ. Καὶ βέβαια μοιάζει. Γιατί καθὼς ξέρει πολὺ καλά ὁ κ. Δάνος τὸ Νέο Σχολεῖο δὲν εἶναι ὁ σίφουνας, ποῦ παρασέρνει ὅλα τὰ παιδιὰ καὶ τὰ πετάει στὸ καλάθι τῶν ἀχρηστών. Οὔτε εἶναι ἡ καταστρεφτικὴ καταγίδα, ποῦ σαρώνει ὅ,τι στὸ δρόμο τῆς συναντάει. Ἀπλούστατα τὸ Νέο Σχολεῖο μελετᾶ βαθιὰ ὅλη τὴ διδαχτικὴ παράδοση, κρατᾷ ἀπ' αὐτὴ, ὅ,τι εἶναι ψυχολογικὸ καὶ ὠφέλιμο, μπάζει καὶ τὴ δικὴ του σφραγίδα καὶ κάμνει σήμερα μιὰ μέθοδο μὲ λιγώτερα ψυχολογικὰ σφάλματα. Τρανὸ δείγμα, γι' αὐτὸ ποῦ λέω, εἶναι τὸ πρωτότυπο ἡμερολόγιο τοῦ συναδέλφου κ. Γιαννέλη¹⁾, ποῦ εἶναι πλουτισμένο καὶ διαποτισμένο καὶ μὲ τίς ἀρχές τοῦ Νέου Σχολείου. Ἄν μπορούσαμε δηλαδὴ νὰ προσωποποιήσουμε τὸν ὄρο «Νέο Σχολεῖο» καὶ νὰ τοῦ δώσουμε ψυχὴ θὰ μᾶς ἔλεγε: «Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τοὺς Νόμους ἢ τοὺς προφήτας. Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι». Ἄν ἐντοπίσουμε μάλιστα τὸ ζήτημα στὴ μέθοδο τῆς Α' ἀνάγνωσης διαπιστώνουμε τὴν ἀκόλουθη ἀλυσιδα: Πὼς ἡ ἀναλυτικοσυνθετικὴ μέθοδος ἔδωσε στὸ παιδί ἓνα ἐλάχιστο ποσοστὸ παιδικότητος, ἡ μέθοδος Decroly τοῦ ἔδωσε πολὺ παιδικότητα καὶ ἡ μέθοδος τοῦ Νέου Σχολείου πλησίασε στὴν παιδικότητά του. Ἐμεῖς οἱ δασκάλοι ἄς ἐργαστοῦμε γιὰ μιὰ ἄλλη μέθοδο, ποῦ ν' ἀγκαλιάσει ὁλόκληρη τοῦ παιδιοῦ τὴν παιδικότητα.

Σχετικὰ τώρα μὲ τὸ 40 μειονέκτημα πὼς «οἱ φράσεις εἶναι ἀλφαβητάρια διαφορετικὰ μορφοποιημένον» αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ ψέμμα. Νὰ γιατί: Στὸ βιβλίον τοῦ κ. Πάτση «Ἡ πρώτη ἀνάγνωση καὶ γραφὴ μὲ τὴν ἰδιοπτικὴν μέθοδο Decroly» στὴ σελ. 100 διαβάζουμε: «Ὁ Κωστάκης εἶδε δυὸ γάτους ποῦ μάλωναν», στὴ σελ. 101 «Ὁ Ἀ-

ράτης καὶ ὁ Μοῦργος μάλωναν στὸ λάκκον». Καὶ στὸ ἡμερολόγιο τοῦ κ. Γιαννέλη διαβάζουμε: «Χθὲς εἶδαμε νὰ πέφτει χιόνι. Ὁ οὐρανὸς ἦτανε γκρίζος καὶ ἔκανε κρῶθ. Ἐλαφρὲς νιφάδες κατέβαιναν, στριφογυρίζονταν καὶ κάθονταν ἀπαλά στὸ χῶμα κ.λ.π. Καὶ στὸ Ἀλφαβητάριον τοῦ Κράτους «Ὁ ἥλιος» διαβάζουμε: «Ἐνα κοπάδι γίδια κατέβαινε ἀπὸ τὸ βουνό». «Ἡ γιαγιά ἐπήγε μέσα γιὰ νὰ ζυμώσῃ» κ.λ.π. Βλέπουμε λοιπὸν πὼς καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ Ἀλφαβηταρίου συνδέεται καὶ συσχετίζεται μὲ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ, περισσότερο μάλιστα ἂν ὁ δάσκαλος προσφέρει τὸ κάθε του κομμάτι, ἀνάλογα μὲ τίς περιστάσεις, τίς ἐποχὰς καὶ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ δὲν τὸ παίρνει μὲ τὴ σειρά. Πλεονεχτεῖ μάλιστα μπορούμε νὰ ποῦμε στὸ ζήτημα, ὅτι εἶναι γραμμένο καλλιτεχνικώτερα, καθαρώτερα καὶ ὄχι φράσεις γινομένης μὲ βία. Μ' ἄλλα λόγια τὸ σημερινὸ Ἀλφαβητάριον δὲν μειονεχτεῖ, γιατί δὲν ἔχει περιεχόμενον ἀνάλογο μὲ τὴ ζῆση τοῦ παιδιοῦ ἢ μὲ τὰ παιγνίδια του, καθὼς μᾶς λέει ὁ κ. Δάνος, παρὸ μειονεχτεῖ συγκριτικὰ μὲ τίς φράσεις—τεράστια μάλιστα μειονεχτικότητα—γιατί *κατατεμαχίζει τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ, ἀγνοεῖ τὴν ψυχικὴν ἐνότητα, δίνει στὰ παιδιὰ ἐξχωριστὰ γράμματα καὶ τὰ κάνει πότε νὰ βελάζουν μπ+ε μπέ! καὶ πότε νὰ γευρίζουν γρ+υ γρῦ!*

Τέλος ἀπομένει τὸ ζήτημα πὼς ἡ μέθοδος Decroly δὲ μεταχειρίζεται γιὰ μάθησιν τὴν παιγνιώδη ἐνέργεια. Ἄν προσέξουμε τὸ ἡμερολόγιο στὸ βιβλίον τοῦ κ. Πάτση θὰ ἴδοῦμε πὼς πολὺ λίγος χαρίζεται στὸ σπουδαιότερο ζήτημα, στὸ παιγνίδι. Τὸ περνᾷ, τὸ βασικὸ αὐτὸ ζήτημα πολὺ γενικὰ καὶ χωρὶς νὰ τονίσει πὼς ὁ τρόπος τῆς ἐκμάθησιν τῆς πρώτης γραφῆς καὶ ἀνάγνωσης κατὰ τὴ μέθοδο Decroly εἶναι ὁ παιγνιώδης. Τὸ ἴδιο παρατηρεῖ κανεὶς καὶ στὸ κεφάλαιον τοῦ ἴδιου βιβλίου: «Ἦως μαθαίνω τὸ παιδάκι ἐνὸς γείτονά μου ἀνάγνωση». Ὅλο τὸ ζήτημα τὸ ἐντοπίζει σὲ μιὰ ἐρωταπόκριση παιδιοῦ καὶ δασκάλου, χωρὶς νὰ μᾶς ἀναφέρει τὸν παιγνιώδη τρόπο—ἐκτὸς ἀπὸ γενικὴ ἀποφῆ—ποῦ τὸ παιδί τοῦ γείτονά του μαθαίνει ἀνάγνωση. Τέλος ὅλα τὰ ἄρθρα ποῦ γράφτηκαν ὡς τώρα στὰ διάφορα περιοδικὰ ἢ λίγη σημασία δώσανε στὸ παιγνίδι ἢ δὲν ὑπογράμμισαν τοῦτο.

Γενικώτερα λοιπὸν, μπορούμε νὰ εἰποῦμε πὼς ἡ μέθοδος Decroly, σὰν ἐφαρμοζεται χωρὶς τὸν πλουτισμὸ νεώτερων παραλλαγῶν εἶναι μειονεχτικὴ. Ὁ ἀναγνώστης μου ἀσφαλῶς κατάλαβε πὼς ὅλα τὰ μειονεχτήματα τῆς μεθόδου Decroly, ποῦ ἔγραψα στὸ τεῦχος τῆς «Παιδαγωγικῆς» 22-23-24 παραμένον ὑμειονεχτήματα. Κι ἐκεῖνον, ποῦ ἔπαθε ἐλαστικότητά ἢ ἔστω καὶ ἀκατέλιφτη ὁλότελα, εἶναι ἡ μὴ χρησιμοποίησις τοῦ παιγνιδιοῦ.

Ἰσως ὅμως μ' ἐρωτήσουν: Κατὰ τί πλεονεχτεῖ ἡ μέθοδος τοῦ Νέου Σχολείου; Ἀπαντῶ. 1) Δὲ δίνει καὶ τόση σημασία

στά κέντρα ενδιαφέροντος που καθορίζονται από πριν και επιβάλλονται «εκ των ένω», παρά λογαριάζει τη σχολική ζωή του παιδιού, τις εποχές, τις εορτές, γεγονότα που συγκλονίζουν την παιδική ψυχή και γενικά *δ,ει συγκινεί* το παιδί. 2) Δεν ετοιμάζει τις φράσεις από το βράδυ, παρά δουλεύει μέσα στη σχολική ζωή του παιδιού και με συνεργασία του παιδιού. 3) "Ο,τι θα γραφεί στην έτικετα προέρχεται περισσότερο απ' το ίδιο το παιδί. Και 4) Δίνει στη μάθηση της πρώτης γραφής και ανάγνωσης πλατύτερο πεδίο για να δράσει το παιδί με την παιγνιώδη ενέργεια.

Στο άπαντητικό του άρθρου⁽¹⁾ ο συνάδελφος κ. Πάτσης προβάλλει πολέμιος των εξωτερικών έρεθισμάτων και μας πετάει στο παλιό σχολείο. Θα τον παρακαλέσω πολύ να ξαναδιαβάσει το «Νόμο της βιολογικής ανάγκης»⁽²⁾ στην «Παιδαγωγική» απ' όπου έμπνέεται. Εκεί θα ιδεί πόσο απαραίτητη είναι πολλές φορές και η

10. «Παιδαγωγική» Β', τευχ. 1-2, σελ. 62 β'.

11. «Παιδαγωγική» Α', ιδιαίτερα σελ. 73.

«συνδρομή των εξωτερικών έρεθισμάτων». Θα ιδεί πώς χωρίς κάποιο εξωτερικό έρεθισμα πολλές φορές δε μπορεί να κινητοποιηθεί ή ψυχική ενέργεια για την Ικανοποίηση κάποιας ανάγκης. Μά και έμπειρικά βλέπουμε τί μεγάλη αξία έχει για την ψυχική δράση και εξέλιξη του παιδιού το εξωτερικό έρεθισμα. Φαντασθείτε, αλήθεια, τον κόσμο χωρίς έρεθίσματα. Ο άνθρωπος θα ήταν στο κενό.

Θά προσθέσω δυό λόγια ακόμη: Με το να γράψω στο άρθρο μου «δυό πρωταγωνιστές» δεν ήθελα να υποτιμήσω το ρόλο που έχει παίξει ο κ. Δάνος μέσα στη δασκαλική μάζα, 'Εξ άλλου γι' αυτό ούτε τη δύναμη έχω, ούτε και την *επιθυμία*. Μά ούτε και την ανάγκη μου έχει ο κ. Δάνος. Καθένας μας ως δουλεύει όσο μπορεί περισσότερο την αληθινή μόρφωση του παιδιού και το ανέβασμα του λαού μας σε φωτεινότερο και ανώτερο διονοητικό επίπεδο. Στην εργασία μας αυτή ούτε κάν ιά μας ενδιαφέρει αν είμαστε συναγωνιστές ή πρωταγωνιστές. "Ολοι είμαστε σκαπανείς του Νεοελληνικού πολιτισμού.

Π. Α. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗΣ

Η έξωσχολική δράση του δασκάλου

Πρακτικές οδηγίες μελισσοκομίας

Οι κλιματολογικοί όροι της πατρίδας μας εύννοουν άπρωτελεσματικά την εϋδοκίμηση της μελισσοκομίας στη χώρα μας. Μπορούμε να ειπούμε πώς στον τόπο μας είναι συγκεντρωμένες όλες οι εϋνοϊκές συνθήκες για την εκμετάλλευση της μέλισσας. Το κλίμα είναι γλυκό, ο θαρρός χειμώνας είναι σπάνιος, ή θλάσσηση πλούσια, και τα μελιτοφόρα φυτά άπρωτελούν τά 3)4 μέσα σε όλόκληρη την 'Ελληνική θλάσσηση. Άνετα μπορούν να τραφούν και να εϋδοκιμήσουν μέλισσες τρεις φορές περισσότερες απ' όσες υπάρχουν σήμερα στη χώρα μας. Μπορεί άνετα στη χώρα μας να παραδεχθεί υπερπενταπλάσια ποσότητα μέλι. Και μπορεί ακόμη το 'Ελληνικό μέλι με το έξοχο άρωμά του, την υπέρυχη γεύση του και το λεπτότατο χρωματισμό του, να πάρει την πρώτη θέση στο παγκόσμιο έμπόριο, φτάνει μόνο να γίνεται έπιστημονικά ή κατεργασία του.

'Υπάρχει λοιπόν μπροστά στα μάτια μας πλουτοφόρα πηγή, που μένει άνεκμετάλλευτη. Δεν είναι ανάγκη να υπεργραμμίσω πόσο και στο σημείο τούτο φταίει το «παλιό σχολείο», και έμεις οι δασκάλοι, που συγκεντρώνουμε δηλ την προσοχή σε νεκρές και άχρηστες γνώ-

σεις και παραμελούμε το σπουδαιότερο χρέος μας, να γίνουμε δηλαδή καθοδηγητές των παιδιών μας στα αγαθά που μάς προσφέρει ο τόπος μας και στην εκμετάλλευσή τους. Σάν να μη μάς συγκινεί, αλήθεια, ο άγριος άγώνας των χωρικών για τη ζωή. Σάν να έχουμε άπολησημονήσει, πώς το πρώτιστο χρέος μας είναι να γίνουμε φορείς του πολιτισμού, και να μεταδώσουμε με ένθουσιασμό και άυτοθυσία και στην πράξη επάνω τα φώτα της έπιστήμης για την πνευματική και ύλική άνύψωση των άγροτών μας. Καμιά πηγή πλούτου δεν πρέπει να μένει άνεκμεταλλευτη. Και περισσότερο απ' όλες δεν πρέπει να μένει ή μελισσοτροφία. Δεν χρειάζεται άλλωστε καμιά ιδιαίτερη δαπάνη. Πολύ σωστά όνομάσθηκαν οι μέλισσες τά ζώα των φτωχών.

ΠΡΩΤΗ ΟΔΗΓΙΑ: 'Υπάρχουν διάφορες ποικιλίες μελισσών.

Οι βασικές όμως είναι δύο ή μια ύρη και ή κίτρινη μέλισσα. Άπό αυτές τις δύο γενήθηκαν όλα τά άλλα είδη, που διαφέρουν άναμεταξύ τους στο μέγεθος, στο χρωματισμό, στο μήκος της προβουσκίδας και στην ποσότητα της παραγωγής. Το καλύτερο είδος